

Грански синдикат просветних радника Србије је члан Интернационале образовања

ГРАНСКИ СИНДИКАТ ПРОСВЕТНИХ РАДНИКА СРБИЈЕ

НЕЗАВИСНОСТ

11000 Београд, Нушићева 21 □ Тел./Факс: (381 11) 334-22-60; 334-22-64
www.gsprs-nezavisnost.org.rs □ e-mail: gsprs@nezavisnost.org

НАСТАВНИЦИ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: ОД СВЕТЛОНОСАЦА ДО СЛОМЉЕНИХ БИРОКРАТА

Некада су наставници били светлоносци – чувари знања, васпитачи доброте и лепоте, узор који су у скромним учионицама преносили деци идеју бољег света (реалности). Данас су, иако постоје изузеци, углавном сведени на извршиоце у систему који им (у битним стварима) не дозвољава ни да мисле, ни да стварају. У Србији, као и широм Западног Балкана, овај пад није само деградација професије – то је слом кичме образовања, где се поштење учи на табли, а прећутно крши у зборници, док се знање све чешће мери новчаником, а не умном и мудрој речју. Како вратити достојанство наставницима и оживети просвету? Одговор захтева дубоку анализу, а не таблоидизацију и празне паролe.

Прво, економска реалност је оно што ломи вољу. Плате наставника су испод достојанства, а многи годинама раде на привременим уговорима, балансирајући између егзистенције и етике. „Не таласај, уговор ти истиче за три месеца“, постала је класична мелодија њиховог радног дана. У друштву где се успех мери материјалним добитком, они су маргинализовани, остављени да бирају између сиромаштва и конформизма. Док млади беже у приватни сектор или иностранство, просвета остаје замка за оне који нису довољно брзи да побегну. А уџбеници су тек посебна прича – скупе, комерцијализоване књиге чија цена родитељима цепа цеп, а садржај често не вреди ни колико папир на коме је штампан.

Друго, систем их гуши. Образовање, некада простор за развој личности, све више постаје фабрика за тржиште рада. Наставни планови се кроје по захтевима привреде, маргинализујући хуманистичке науке у корист „профитабилних“ области. Школе нису више места где се рађају мислећа бића, већ сервисни центри за производњу кадрова – усклађених, предвидивих, спремних да се уклопе. Наставницима недостају савремена обука, технологија и слобода, а уместо тога добијају ригидне курикулуме и административне задатке. Партијско запошљавање додатно трује систем: директори и наставници бирају се по лојалности, а не по заслугама. Зашто се мучити са иновацијама кад напредовање зависи од партијске књижице?

Треће, подршка је фикција. Без психолога, педагога, логопеда - који, узгред буди речено, служе као административни радници (не њиховом вољом) - наставници су препуштени сами себи, изложени притиску родитеља, ученика и бирократије. У култури где се велича послушност, они постају службеници, а не просветитељи. Некада позив, учитељство је данас професија – скуп задатака и рокова, лишен страсти и слободе. Званична мисија школа обећава „развој личности и подршку“, али стварност је све више партијско огледало: „Ево ти шансе да напредујеш, само заборави на мишљење.“ Наставници тако постају мајстори преживљавања, у стању да жонглирају између личних принципа и системских захтева (евидентна етичка дисонанца), убеђени да етика може да сачека пензију – или приватну школу.

Ко је одговоран за овакав статус наставника и образовања уопште? Друштво које не жели наставнике који мисле, са јасним идентитетом и личним интегритетом, и политика која јавно образовање систематски дискредитује и наставнике који мисле посматра као непријатеље. Бирократизација, нефлексибилност и оптерећење ригидним курикулумима

УГС "Независност" је члан Европске конфедерације синдиката - EUTUC

УГС "Независност" је члан Међународне конфедерације синдиката - IUTUC

IUTUC CSI IGB

служе као изговор да се прогласи јавни систем нефункционалним, отварајући врата приватизацији. Родитељи који губе поверење, окрећу се приватним школама, а знање постаје привилегија оних који могу да плате. Али, су будем прецизнији, ни наставници нису увек немоћни – неки бирају конформизам уместо отпора, док други, мањи део, својим примером показују да промена може почети и из учионице.

Антиинтелектуални талас, подстакнут медијима и тржишном логиком, угушио је идеју школе као простора за дебату, као лабораторију мишљења и креативности. Ученици уче из наставничког ћутања (и присутног конформизма): лојалност је важнија од знања. Последице? Ученици све чешће излазе из школа спремни да се прилагоде постојећем систему, уместо да га критички преиспитују. Они уче да буду равнодушни, а не да траже идеје или показују храброст.

Ако све ово, поменуто и непоменуто, узмемо у обзир, да ли просвета може сама прекинути овај стрмоглав? Дефинитивно не, јер је она део друштва, сада заробљена у друштву које је обликује. Ако споља владају корупција и капитализација, економизација и политизација знања, школа не може постати изузетак без системске и систематске подршке. Ипак, наставници који, упркос свему, инспиришу, показују да дух није угашен. Но, хероизам, интегритет и мотивација појединаца не може заменити преко потребну реформу. Али озбиљну реформу попут неке реформе, рецимо, у Финској, Јужној Кореји или Сингапуру (веће улагање у обуку наставника, аутономија школа или промену финансирања), а не ове „козметичке“ (преписивачке) реформе присутне код нас. Питање је коме служимо: ако школа производи „корисне грађане“, за кога су они корисни – за друштво (образовање и развој детета као личности, као вредности по себи) или за оне који гледају образовање као индустрију (деца као роба за тржиште рада, без личне, већ само инструменталне вредности)? Без промене система вредности који фаворизује материјални успех над знањем, јавна просвета може постати мање пожељна опција у односу на приватне школе. Због тога знање све више постаје доступно само онима који могу да га плате, док јавни систем губи своју улогу равноправног просветитеља. Ипак, решење лежи у конкретним корацима – попут повећања улагања у обуку наставника, увођење менторских програма за младе наставнике или смањења партијског утицаја на школе – који би могли вратити равнотежу.

И додао бих још једну ствар. Док су сви ови фактори важни, централни проблем је начин на који друштво доживљава наставнике. Ако јавни дискурс о њима остане негативан, свака реформа ће бити само привремена. Питање је (по мени главно): како променити начин на који друштво (укључујући и наставнике) виде наставнике? Дакле, питање са почетка текста: Како им вратити одузето достојанство?

Јер промена ће почети, сигуран сам, када друштво – и наставници сами – почну поново да виде учитељство као позив, а не само као посао, односно стицање средстава за потрошњу.

ГСПРС НЕЗАВИСНОСТ
Јовица Радовић